

ДЕЯКІ НОВЕЛИ ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ЩОДО НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Актуальність дослідження пов'язана, у першу чергу, з тим, що проголошені Конституцією України права, свободи та законні інтереси фізичних і юридичних осіб потребують ефективних засобів їх реалізації та захисту. У свою чергу, реалізація прав та інтересів особи залежить від рівня їх забезпеченості, тобто створення таких умов і засобів, за яких можливість порушення прав була б зведена до мінімуму, а в разі порушення була б надана можливість їх повного та скорішого відновлення.

Крім того, з прийняттям Закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р., що визначає правові засади організації судової влади та здійснення правосуддя в Україні, істотно змінені норми ЦПК.

Оновлений ЦПК містить значну кількість новел, що вимагають їх тлумачення, зокрема, значно скорочені процесуальні строки; з'явилися нововведення в процесі відкриття провадження (якщо відповідачем є фізична особа, суд не пізніше двох днів з дня надходження позовної заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи); не у всіх випадках має відбуватися фіксування цивільного процесу технічними засобами; тепер представник не може підтверджувати свої повноваження усним дорученням, занесеним у журнал судового засідання тощо. Значні зміни торкнулися розділу V ЦПК України, що регламентує розгляд цивільних справ у порядку апеляційного, касаційного провадження, провадження у зв'язку з нововиявленими обставинами, а також Верховним Судом України.

У зв'язку з труднощами застосування норм даних законодавчих актів на практиці, значної кількості питань практичного характеру виникає необхідність їхнього тлумачення, визначення сутності та особливостей змісту цивільно-процесуальних відносин та категорій у нових умовах, що й зумовило необхідність, зокрема, і цього дослідження.

Значні зміни торкнулися і інституту наказного провадження, саме аналіз цих змін є метою цієї статті.

Наказне провадження, відоме ще з часів римського права (так зване, інтердиктне провадження). Це провадження являє собою спрощене і усічене у порівнянні з позовним, альтернативне йому провадження у суді першої інстанції, що засноване на письмових доказах, які володіють високим ступенем достовірності, з метою забезпечення можливості примусового виконання зобов'язання у скорочені у порівнянні з позовним провадженням строки. Наказне провадження є специфічною формою захисту прав кредитора за допомогою письмових доказів проти сторони-боржника, яка не виконує або неналежним чином

виконує свої зобов'язання. Важливою умовою такого провадження є особливий характер вимог кредитора [1], що передбачено ст. 96 ЦПК.

На відміну від попередньої редакції ст. 95 ЦПК, в якій передбачалось, що судовий наказ є особливою формою судового рішення про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна за заявою особи, якій належить право такої вимоги, чинна редакція не передбачає вимог, які були визначені у загальному вигляді, щодо яких може бути винесено рішення, оскільки наступна стаття значно звузила такі вимоги. Це вже не можуть бути будь-які вимоги про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна (за умови дотримання вимог ст. 96), а тільки ті, що передбачені ст. 96 ЦПК.

Крім того, на відміну від попереднього правила, із заявою про видачу судового наказу може звернутися особа, якій належить право вимоги, а також органи та особи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси інших осіб (див. ст. ст. 45, 46 ЦПК).

У наказному провадженні можливе задоволення лише документально підтверджених і безспірних вимог, перелічених у ст. 96 ЦПК. Безспірні вимоги заявника у наказному провадженні — це такі вимоги заявника, із яких не вбачається спір про право, тобто це вимоги, що випливають із повністю визначених і неоспорюваних цивільно-правових відносин [2].

На відміну від попередньої редакції ст. 96 ЦПК, в якій передбачалось, що судовий наказ може бути видано, якщо: 1) заявлено вимогу, яка ґрунтується на правочині, вчиненому у письмовій формі; 2) заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати; 3) заявлено вимогу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника; чинна редакція значно звужує можливості стягувачів. Так, у попередні роки найпоширеніша вимога щодо видачі судового наказу стосувалась стягнення за кредитними договорами за позовами банківських установ на сьогодні не може бути пред'явлена. Така вимога, як витребування майна (передбачена у попередній редакції ст. 95 ЦПК), взагалі не може бути заявлена у наказному провадженні, про що свідчить виключення згадки про витребування майна із ст. ст. 95, 96 ЦПК.

На сьогодні вже неможливо застосування судового наказу до будь-яких правовідносин, що виникали з письмового правочину, а тільки у випадках спеціально передбачених ст. 96 ЦПК. Більш того, раніше вказана стаття (у ч. 2) містила банкетну (відсильну) норму, що вказувала на те, що судовий наказ може бути видано і в інших випадках, встановлених законом. Чинна редакція цієї статті не містить подібної норми.

У п. 1 ч. 1 ст. 96 ЦПК міститься правило, яке допускає видачу судового наказу, якщо заявлено вимогу про стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати. Звертаючись до суду з заявою про видачу судового наказу щодо стягнення нарахованої, але не виплаченої працівникові суми заробітної плати, стягувач повинен надати документи, які безспірно підтверджують заборгованість роботодавця. Ними можуть бути розрахунковий

лист, копія трудової угоди між працівником і роботодавцем, талон на виплату заробітної плати, довідка про наявність нарахованої заробітної плати т. ін.

У випадку відмови добровільного надання працівникові таких документів, він вправі їх отримати у порядку, встановленому ст. 1 Закону України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 р. Крім того відмова у наданні документів може бути оскаржена прокурору, правовій інспекції праці та до суду. Необхідно звернути увагу, що на зазначену вимогу не поширюється позовна давність. Відповідно до ч. 2 ст. 233 Кодексу законів про працю України у разі порушення законодавства про оплату праці працівник має право звернутися до суду з позовом (у розглядуваному випадку із заявою) про стягнення заробітної плати без обмеження будь-яким строком [3].

Пунктом 2 ч. 1 ст. 96 ЦПК передбачена можливість видачі судового наказу про компенсацію витрат на проведення розшуку відповідача, боржника, дитини або транспортних засобів боржника. Згідно з ч. 3 ст. 42 Закону України «Про виконавче провадження» розшук громадянина-боржника, дитини та розшук транспортних засобів боржника здійснюють органи внутрішніх справ, а розшук боржника — юридичної особи, а також іншого майна боржника здійснює Державна виконавча служба.

Пунктом 3 ч. 1 ст. 96 ЦПК передбачена можливість видачі судового наказу про стягнення заборгованості за оплату житлово-комунальних послуг, телекомунікаційних послуг, послуг телебачення та радіомовлення з урахуванням індексу інфляції та трьох відсотків річних, нарахованих заявником на суму заборгованості. Таке законодавче рішення пов'язане із безпірністю вимог у відповідних правовідносинах, але тільки у випадку наявності відповідного договору про надання послуг.

При застосування цієї норми треба враховувати, що Законом України «Про тимчасову заборону стягнення із громадян України пені за несвоєчасне внесення плати за житлово-комунальні послуги» від 13 листопада 1996 р. передбачено, що у зв'язку з невиконанням державою зобов'язань з виплати заробітної плати, пенсій, стипендій, інших грошових виплат населенню тимчасово забороняється нараховувати по розрахунках з 1 жовтня 1996 р. та стягувати з громадян України пеню за несвоєчасне внесення квартирної плати та за житлово-комунальні послуги (водопостачання, газ, електрична енергія, теплова енергія, водовідведення, утримання і експлуатація житла та прибудинкових територій, сміттєзбирання, ліфтове господарство).

Однак положення процитованого закону поширюються лише на фізичних осіб, тому юридичні особи повинні платити пеню при несвоєчасному внесенні платежів за послуги.

Пунктом 4 ч. 1 ст. 96 ЦПК передбачена можливість видачі судового наказу про присудження аліментів на дитину в розмірі тридцяти відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо ця вимога не пов'язана із встановленням чи оспорюванням батьківства (материнства) та необхідністю залучення інших зацікавлених осіб. Така норма пов'язана із тим, що у відповідності до ч. 2 ст. 182 СК мінімальний розмір аліментів на одну дитину не може

бути меншим ніж 30 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, а тому у позовному провадженні у будь-якому разі не може бути встановлено менший розмір (за винятком випадку встановленого ст. 184 СК).

Пунктом 4 ч. 1 ст. 96 ЦПК передбачена можливість видачі судового наказу про повернення вартості товару неналежної якості, якщо є рішення суду, яке набрало законної сили, про встановлення факту продажу товару неналежної якості, ухвалене на користь невизначеного кола споживачів. Необхідність у зверненні до суду у цих випадках зумовлена тим, що вимоги ґрунтуються на судовому рішенні, що не стосується конкретного споживача, а тому для стягнення на свою користь відповідної вартості товару неналежної якості йому необхідно «персоніфікувати» себе у цих відносинах щодо особи, що зобов'язана відшкодувати вартість товару.

Судовий наказ видається без проведення судового засідання, без виклику сторін, у зв'язку з чим перелік вимог, за якими може бути видано судовий наказ, істотно обмежений законом.

Зміни торкнулись і ст. 99 ЦПК, крім судового збору чинна редакція цієї статті передбачає також оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи (30 грн).

Якщо заява про видачу судового наказу не відповідає умовам закону, виникають перешкоди для відкриття провадження у справі. Як і у позовному провадженні, яке передбачає різні правові наслідки в залежності від характеру наявних перешкод для відкриття провадження у справі, для наказного провадження законодавець встановив такі можливості: 1) повернення заяви про видачу судового наказу; 2) відмова у прийнятті заяви про видачу судового наказу; 3) відмова у прийнятті заяви про видачу судового наказу в частині вимог, що не підлягають розгляду в порядку наказного провадження (ст. 100 ЦПК).

Частина 1 цієї статті містить спеціальну групу підстав для повернення заяви про видачу судового наказу. Цей перелік є вичерпним. Форма і зміст заяви про видачу судового наказу мають відповідати вимогам ст. 98 ЦПК. До заяви про видачу судового наказу додаються документи, що підтверджують сплату судового збору та оплату витрат на інформаційно-технічне забезпечення розгляду справи. До неналежно оформленої заяви застосовуються положення ст. 121 ЦПК.

Частина 3 ст. 100 ЦПК містить спеціальну групу підстав для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу. Цей перелік є вичерпним.

Законодавець передбачив і такий випадок, коли лише частина вимог в заяві про видачу судового не підлягає розгляду в порядку наказного провадження. У цьому випадку суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті заяви про видачу судового наказу лише в частині цих вимог. У разі якщо заявлені вимоги між собою взаємопов'язані і окремих їх розгляд неможливий, то суд відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу. Частина 6–7 цієї статті встановлюють строк та умови для вирішення питання про відкриття наказного провадження або про відмову у відкритті наказного провадження. Якщо борж-

ником у заяві про видачу судового наказу є фізична особа, суд не пізніше двох днів з дня надходження такої заяви до суду звертається до відповідного органу реєстрації місця перебування та місця проживання особи щодо надання інформації про зареєстроване місце проживання (перебування) такої фізичної особи (таку інформацію надають адресні бюро УМВС в окремих областях).

При цьому на відповідь відповідного органу законом передбачається строк до трьох днів, тобто відповідь має бути надана протягом 5 днів з дня надходження заяви до суду. Якщо відповідачем є фізична особа-підприємець чи юридична особа, суд не здійснює дії, що направлені на встановлення дійсного місцезнаходження цих осіб, оскільки якщо у судові засідання прибудуть ці особи чи їх представники проблем взагалі не виникає, якщо ж ні, до того ж не буде відомостей про їх повідомлення, суд викличе цих осіб за адресою місцезнаходження (місця проживання), що зазначена в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб та фізичних осіб — підприємців.

Зміст відповіді відповідного органу реєстрації тягне так наслідки:

- 1) якщо заява підсудна цьому суду — суд відкриває наказне провадження;
- 2) якщо місцем проживання (перебування) вказано інший район міста чи області чи за іншими ознаками буде встановлено, що заява не підсудна цьому суду, (суд, звертається до такого органу із проханням надати довідку про місце проживання (перебування) фізичної особи без вказівки адреси вказаної у позові, а адресне бюро вказує адресу, за якою зареєстрована вказана фізична особа і це може бути адреса, що знаходиться у іншому районі міста чи іншому населеному пункті відповідної області) — суд повертає заяву (ст. ст. 100 та 121 ЦПК);

- 3) якщо отримана судом інформація не дає можливості встановити зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи, наприклад, особа не зареєстрована у відповідній області, суд відмовляє у прийнятті заяви про видачу судового наказу (хоча загалом ч. 6 цієї статті аналогічна ч. 3 ст. 122 ЦПК, однак останнє положення відрізняється, оскільки у випадку, вказаному у цьому підпункті, за ст. 121 суд вирішує питання про відкриття наказного провадження — відкриває провадження).

Питання про відкриття наказного провадження або відмову у прийнятті заяви про видачу судового наказу суддя вирішує:

- 1) не пізніше наступного дня з дня надходження заяви до суду, якщо відповідачем є фізична особа-підприємець чи юридична особа (наведемо для порівняння, якщо мова йде про позовну заяву, то ст. 122 у цьому випадку передбачає, що не пізніше трьох днів з дня надходження заяви до суду);

- 2) не пізніше наступного дня з дня закінчення строку, встановленого для усунення недоліків заяви про видачу судового наказу (наведемо для порівняння, якщо мова йде про позовну заяву, то ст. 122 у цьому випадку передбачає, що не пізніше трьох днів з дня закінчення строку, встановленого для усунення недоліків), у відповідності до ч. 1 ст. 121 суддя надає позивачеві строк для усунення недоліків, який не може перевищувати п'яти днів з дня отримання позивачем ухвали;

3) не пізніше наступного дня з дня після отримання судом інформації про зареєстроване у встановленому законом порядку місце проживання (перебування) фізичної особи — боржника (тобто, якщо не порушені строки указані у ст. 100 ЦПК — на шостий день з дня надходження заяви до суду). Однак цей строк на практиці дуже важко дотриматися. В багатьох судах України склалася така практика. В умовах незадовільної роботи та недофінансування поштових послуг довідка з адресного бюро надходить до суду через 2-3 тижні після відправлення. Цей факт змушує робітників судів звертатися за допомогою до заявників, що часто обурюються на необхідність витратити час на отримання довідки «своїм коштом», тим більше, що заявник перед поданням позову вже витратив кошти на звернення до суду (судовий збір та ІТЗ). З іншого боку, якщо заявник не погоджується отримати власноруч відповідну довідку, суддя не може покладатися на пошту, в умовах суворої відповідальності за затягування справи, введеної Законом України «Про судоустрій та статус суддів», та відкриває провадження без відповідної довідки (не пізніше наступного дня з дня надходження заяви до суду).

Обсяг цієї статті не дозволяє проаналізувати наступні новели наказного провадження: наслідки повернення заяви або відмови в її прийнятті, порядок розгляду заяв про видачу судового наказу, зміст судового наказу, порядок надіслання боржникові копії судового наказу, форма і зміст заяви про скасування судового наказу та строки її подання, порядок розгляду заяви про скасування судового наказу, порядок набрання судовим наказом законної сили та видача його стягувачеві. Ці питання потребують подальшого дослідження.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. / за ред. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонові, В. В. Васильченка, Н. Ю. Голубевої. — Х. : Одісей, 2009. — С. 264.
2. Свідерська М. Порівняльна характеристика судового наказу, судового рішення та виконавчого напису нотаріуса // Підприємництво, господарство і право. — 2005. — № 3. — С. 117.
3. Науково-практичний коментар Цивільного процесуального кодексу України / за заг. ред. Є. О. Харитонов, О. І. Харитонові, Н. Ю. Голубевої. — К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2010. — С. 164.

Анотація

Чванкін С. А. Деякі новели Цивільно-процесального кодексу України щодо наказного провадження. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню та аналізу нових положень ЦПК України щодо наказного провадження, що діють з серпня 2010 р. Зроблено висновок, що на відміну від попередньої редакції ст. 95 ЦПК чинна редакція не передбачає вимог, які були визначені у загальному вигляді, щодо яких може бути винесено рішення, оскільки наступна стаття значно звужила такі вимоги. Це вже не можуть бути будь-які вимоги про стягнення з боржника грошових коштів або витребування майна (за умови дотримання вимог ст. 96), а тільки ті, що передбачені ст. 96 ЦПК. Проаналізовані підстави для відмови у прийнятті заяви про видачу судового наказу, а також інші питання.

Ключові слова: цивільний процес, наказне провадження, видача судового наказу.

Анотація

Чванкин С. А. Некоторые новшества Гражданско-процессуального кодекса Украины относительно приказного производства. — Статья.

Статья посвящена исследованию и анализу новых положений ГПК Украины о приказном производстве, которые действуют с августа 2010 г. Сделан вывод, что в отличие от предыдущей редакции ст. 95 ГПК, действующая редакция не предусматривает требований, которые были бы определены в общем виде, относительно которых может быть выдан приказ, поскольку следующая статья (96) значительно сузила предмет таких требований. Это уже не могут быть любые требования о взыскании с должника денежных средств или истребования имущества (при условии соблюдения требований ст. 96), а только те, которые предусмотрены ст. 96 ГПК. Проанализированы основания для отказа в принятии заявления о выдаче судебного приказа, а также другие вопросы.

Ключевые слова: гражданский процесс, приказное производство, выдача судебного приказа.

Summary

Chvankin S. A. Some Novels of Civil Procedure Code of Ukraine about Writ Proceeding. — Article.

The article is devoted to research and analyze the new provisions of Civil Procedure Code of Ukraine in writ proceeding, which stand from August, 2010. It was made the conclusion that in contrast to the previous edition of article 95 of CPC, the current version does not include requirements that were defined in general terms, which may be ordered as the following article significantly narrowed such requirements. It cannot be anymore any requirements of recovery money from the debtor's or the recovery of property (if the requirements of article 95 are compiled), but just those requirements, that are in article 95 of CPC. Also it was analyzed the grounds for refusing in accepting of application for issuing the court order and other items.

Keywords: civil processes, writ proceeding, issue the Court order.

УДК 347.922.61

Д. В. Соколянський

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЗОВУ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Е статті розглядаються поняття і правова природа забезпечення позову у цивільному процесуальному праві, обставини, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову, види забезпечення позову, стадії цивільного процесу, на яких допускається забезпечення позову, і дія заходів забезпечення позову.

Забезпечення позову займає важливе місце у цивільному процесуальному праві України, оскільки є певною гарантією виконання рішення суду, і встановлює до прийняття рішення по справі певні обмеження у реалізації цивільних прав або певні обов'язки для учасників цивільних правовідносин, в тому числі для тих, які не беруть участь у справі. Саме тому дослідження питань, пов'язаних із забезпеченням позову, зокрема, обставин, від яких залежить прийняття судом рішення про забезпечення позову, видів забезпечення позову, стадій цивільного процесу, на яких допускається забезпечення позову, і дії заходів забезпечення позову, завжди є актуальними.